

LAKIVALIOKUNNAN MIETINTÖ 24/2010 vp

Hallituksen esitys laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta

JOHDANTO

Vireilletulo

Eduskunta on 21 päivänä syyskuuta 2010 lähettänyt lakivaliokuntaan valmistelevasti käsiteltäväksi hallituksen esityksen laiksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annetun lain muuttamisesta (HE 143/2010 vp).

Lausunto

Eduskunnan päätöksen mukaisesti perustuslakivaliokunta on antanut asiasta lausunnon (PeVL 35/2010 vp), joka on otettu tämän mietinnön liitteeksi.

Asiantuntijat

Valiokunnassa ovat olleet kuultavina

- hallitusneuvos Ahti Penttinen, oikeusministeriö
- ylitarkastaja Niina Hannonen, työ- ja elinkeinoministeriö
- käräjätuomari Merja Vainio, Helsingin kärjäoikeus
- ylituomari Kimmo Mikkola, markkinaoikeus
- asianajaja Jani Syrjänen, Suomen Asianajajaliitto
- puheenjohtaja Jyrki Lindström, Suomen Perimistöimistöjen Liitto ry
- käräjätuomari Jukka Jaakkola, Suomen tuomariliitto ry.

Lisäksi kirjallisen lausunnon on antanut
— Oulun kärjäoikeus.

HALLITUKSEN ESITYS

Sähköisen asioinnin lisäämiseksi esityksessä ehdotetaan muutettavaksi tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annettua lakia siten, että kärjäoikeudessa käsiteltävissä summaarisissa riita-asioissa perittävä oikeudenkäyntimaksu porrastetaan asian vireilletulotavan mukaan.

Esityksessä ehdotetaan, että oikeudenkäyntimaksu olisi muita kärjäoikeudessa kirjallisessa valmistelussa päättyviä riita-asioita alempi niissä yksipuolisella tuomiolla ratkaistuissa oikeu-

denkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisissa riita-asioissa, jotka on pantu vireille toimittamalla niitä koskevat tiedot suoraan kärjäoikeuden tietojärjestelmään. Näille sähköisesti vireillepanuille riita-asioille säädettäisiin muulla tavalla vireillepantuja riita-asioita 25 prosenttia alempi käsittelymaksu.

Lisäksi lakia ehdotetaan muutettavaksi julkisia hankintoja koskevissa asioissa perittävän oikeudenkäyntimaksun osalta. Esityksen mukaan hankinta-asioissa markkinaoikeudessa ja

korkeimmassa hallinto-oikeudessa perittäisiin oikeudenkäyntimaksu myös silloin, jos muutoksenhaakiasia poistetaan käsittelystä antamatta pääasiassa ratkaisua tai asia jätetään tutkimatta. Jos markkinaoikeus ei myönnä puitejärjestelyyn perustuvassa hankinnassa käsittelylupaa, perittäisiin puolet oikeudenkäyntimaksusta.

Lisäksi esitetään, että oikeudenkäyntimaksun määriä tarkistettaisiin rahan arvon muutosta vastaavasti.

Esitys liittyy valtion vuoden 2011 talousarvioesitykseen ja on tarkoitettu käsiteltäväksi sen yhteydessä.

Laki on tarkoitettu tulemaan voimaan vuoden 2011 alusta.

VALIOKUNNAN KANNANOTOT

Perustelut

Yleistä

Tuomioistuinten ja eräiden oikeushallintoviranomaisten suoritteista perittävistä maksuista annettua lakia (701/1993, jäljempänä tuomioistuinmaksulaki) ehdotetaan muutettavaksi siten, että käräjäoikeudessa käsiteltävien ns. summarien velkomusasioiden oikeudenkäyntimaksun suuruus porrastetaan asian vireilletulotavan mukaan. Lisäksi ehdotetaan eräitä muutoksia julkisissa hankinnoissa perittävää oikeudenkäyntimaksua koskevaan sääntelyyn sekä ehdotetaan oikeudenkäyntimaksuja korotettavaksi vastaamaan rahan arvon nousua.

Hallituksen esityksen perusteluista ilmenevistä syistä ja saamansa selvityksen perusteella lakivaliokunta puoltaa lakiehdotuksen hyväksymistä muuttamattomana jäljempänä todetuin huomautuksin.

Sähköisen asioinnin edistäminen

Tuomioistuinmaksulain 3 §:n 1 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että yksipuolisella tuomiolla ratkaistussa oikeudenkäymiskaaren 5 luvun 3 §:n mukaisessa riita-asiassa, jota koskevat tiedot on toimitettu suoraan käräjäoikeuden tietojärjestelmään, oikeudenkäyntimaksu on 25 prosenttia alempi kuin käytettäessä perinteistä haastehakemusta, jonka tiedot on erikseen syötettävä järjestelmään.

Ehdotetun sääntelyn tavoitteena on lisätä sähköistä asiointia käräjäoikeuksissa ja tehostaa niiden toimintaa. Asian käsittelyyn tarvittava työ-

määrä ja käsittelystä aiheutuvat kulut ovat alhaisemmat, kun kantaja käyttää sähköistä haastehakemusta. Haastehakemus voitaisiin toimittaa oikeusministeriön asiointiportaalin tai Kansalaisen asiointitili -palvelun kautta tai nykyisinkin käytössä olevaa ns. Santra-yhteyttä käyttäen.

Esitys liittyy laajempaan kokonaisuuteen, jolla pyritään edistämään sähköistä asiointia ja sähköistä asioiden käsittelyä tuomioistuimissa ja valtionhallinnossa. Joulukuun 2010 alusta voimaan tuleva oikeushallinnon valtakunnallista tietojärjestelmää koskeva sääntely luo yleiset edellytykset sähköisen asioinnin parantamiselle (lait 372—410/2010). Sen kanssa samanaikaisesti voimaan tulevalla lailla sähköisestä asioinnista viranomaistoiminnassa annetun lain muuttamisesta (924/2010) mahdollistetaan koneellisen allekirjoituksen käyttö sähköisenä viestinä lähetettävissä tuomioistuimen toimituskirjoissa. Lisäksi kesäkuun 2010 alusta voimaan tulleella oikeudenkäymiskaaren muutoksella (362/2010) säädettiin puhelintiedoksianto yleiseksi tiedoksiantotavaksi yleisissä tuomioistuimissa ja laajennettiin myös muiden sähköisten välineiden käyttömahdollisuuksia tiedoksiannoissa.

Lakivaliokunta suhtautuu myönteisesti sähköisen asioinnin kehittämiseen. Sen avulla voidaan nopeuttaa asioiden käsittelyä ja tehostaa palveluja. Samalla lakivaliokunta korostaa, että sähköistä asiointia ja sähköisiä palveluja kehitettäessä tulee kiinnittää erityistä huomiota kansalaisen oikeusturvaan. Tietotekniikan ja tietoturvan tulee olla riittävällä tasolla ennen uusien menettelyjen käyttöönottoa. On myös otettava

huomioon, ettei kaikilla ole yhtäläisiä mahdollisuuksia tai taitoja käyttää verkkopalveluja tai muita sähköisiä välineitä.

Perustuslakivaliokunta ei ole pitänyt oikeudenkäyntimaksun porrastamista vireillepanotavan mukaan valtiosääntöoikeudellisesti ongelmallisena edellyttäen, että ero maksujen välillä on kohtuullinen eikä se estä asian vireillepanoa myös muulla tavoin. Perustuslakivaliokunnan mielestä kantajilla, joilla ei ole omasta takaa mahdollisuutta sähköisen asiointiliittymän käyttöön, tulee olla mahdollisuus käyttää käräjäoikeuksissa olevia asiakaspäätteitä henkilökunnan opastuksella.

Lakivaliokunnan käsityksen mukaan sähköisen asioinnin kehittämisen avulla voidaan pitemmällä aikavälillä aikaansaada merkittäviä kustannussäästöjä. Sähköisen asiointiliittymän käyttöönoton voidaan arvioida ainakin alkuvaiheessa lisäävän käräjäoikeuksien henkilöstön koulutuksen ja asiakkaille annettavan järjestelmän käyttöönottoon liittyvän neuvonnan tarvetta. Tämä on tärkeää ottaa voimavaratarpeita arvioitaessa huomioon.

Oikeudenkäyntimaksun etukäteinen perintä

Hallituksen esityksen perusteluista (s. 9/II ja 17) ilmenee, että asiointiliittymän kautta vireillepantujen asioiden käsittelymaksun maksaminen olisi edellytyksenä asian käsittelyyn ottamiselle. Menettelyä on esityksessä perusteltu sillä, että se ensinnäkin vähentäisi haastehakemuksen toimittamisen helpottumisen mukanaan tuomia haittoja edistämällä vakaata harkintaa ennen asian vireillepanoa ja vähentämällä halukkuutta jättää haastehakemuksia häirintätarkoituksessa. Toiseksi sillä vältyttäisiin siltä ongelmalta, että oikeudenkäyntimaksua jouduttaisiin kantajan maksukyvyttömyyden tai -haluttomuuden takia myöhemmin perimään ulosottoin. Kolmanneksi etukäteinen perintä olisi käytännöllistä kantajan kannalta, koska kirjauduttuaan pankkitunnuksillaan asiointiliittymään oikeudenkäyntimaksun maksaminen olisi vaivatonta. Lakiehdotukseen ei sisälly säännöstä etukäteismaksusta, vaan siitä olisi tarkoitus säätää valtioneuvoston asetuksella.

Perustuslakivaliokunta toteaa lausunnossaan, että oikeudenkäyntimaksun etukäteismaksun asettaminen edellytykseksi asian käsittelyyn ottamiselle rajoittaa perustuslaissa turvattua oikeutta saada asiansa käsitellyksi tuomioistuimessa eikä siitä voida säätää asetuksella. Esityksessä ei ole esitetty perusoikeuden rajoittamiselle sellaista hyväksyttävää perustetta, että siitä voitaisiin säätää myöskään lailla. Oikeudenkäyntimaksun etukäteinen perintä koskisi ainoastaan asiointiliittymän välityksellä konekielellisesti toimitettuja haastehakemuksia, ei sen sijaan ns. Santra-yhteyden käyttäjiä, jotka ovat perintätoimistoja. Perustuslakivaliokunnan mukaan hallituksen esityksessä ei ole tuotu esille perustuslain kannalta hyväksyttäviä perusteita myöskään sille, että nämä kantajat asetettaisiin asian käsittelyyn ottamisen suhteen eri asemaan.

Julkisia hankintoja koskevat oikeudenkäyntimaksut

Tuomioistuinmaksulakiin ehdotetaan lisättäväksi 3 a §, jonka mukaan markkinaoikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa peritään julkisia hankintoja koskeissa asioissa oikeudenkäyntimaksu myös silloin, jos muutoksenhakuasia poistetaan käsittelystä antamalla pääasiassa ratkaisua tai asia jätetään tutkimatta. Ehdotettu säännös merkitsee poikkeusta voimassa olevan lain 3 §:n 3 momenttiin, jonka mukaan tällaisissa tapauksissa tuomioistuimessa ei peritä oikeudenkäyntimaksua. Lisäksi lain 3 §:n 2 momenttia ehdotetaan muutettavaksi siten, että jos markkinaoikeus ei myönnä puitejärjestelyyn perustuvassa hankinnassa käsittelylupaa, peritään puolet oikeudenkäyntimaksusta. Ehdotukset perustuvat julkisten hankintojen oikeussuojajärjestelmän uudistamista valmistelleen työryhmän mietintöön.

Markkinaoikeudessa käsiteltävien hankintaasioiden määrä on kasvanut voimakkaasti viime vuosina, ja kasvun arvioidaan jatkuvan. Tämä on vaatinut huomattavia työvoimalisäyksiä markkinaoikeuteen ja merkinnyt siten valtiontaloudellisia lisäkustannuksia. Markkinaoikeus on kyennyt tehostamaan ratkaisutoimintaansa, ja aikaisempina vuosina syntynyt jutturuuhka on

saatu purettua. Saadun arvion mukaan, jos saapuvien hankintavalitusten määrä jatkaa vuosittaista kasvuaan, markkinaoikeus on vaarassa ruuhkautua uudelleen.

Markkinaoikeudessa käsitellään muitakin kuin julkisiin hankintoihin liittyviä asioita. Niitä esitetty säännös ei koskisi. Lakivaliokunnan saaman selvityksen mukaan hankinta-asioissa valituksia, jotka vedetään pois, on suhteettoman paljon. Näiden asioiden tutkiminen markkinaoikeudessa ennen kuin ne on poistettu käsitteystä vaatii työtä, mikä puoltaa maksun perimistä. Tällaisesta valituksesta aiheutuu oikeudenkäyntiasiassa vaivaa myös muutoksenhakijan vastapuolelle. Julkisia hankintoja koskevalla poikkeuksellisella maksuvelvollisuudella voidaan arvioida olevan muutoksenhakijan harkintaa lisäävä ja siten perusteettomien valitusten määrää vähentävä vaikutus. Samalla lakivaliokunta kuitenkin tähdentää, että oikeudenkäyntimaksuilla ei saa estää tehokkaan oikeussuojan toteutumista hankinta-asioissa.

Lakiehdotuksen 3 §:n 2 momentissa on kysymys tilanteesta, jossa markkinaoikeus ei myönnä käsittelylupaa, toisin sanoen se hylkää käsittelylupahakemuksen. Tällöin peritään ainoastaan puolet pykälän 1 momentissa tarkoitettua oikeudenkäyntimaksusta. Pykälän yksityiskoh-

taisten perustelujen mukaan (s. 15/II) maksu vastaisi korkeimmassa oikeudessa ja korkeimmassa hallinto-oikeudessa perittävää oikeudenkäyntimaksua valituslupa-asiaassa tilanteessa, jossa valituslupaa ei myönnetä.

Tähän liittyen lakivaliokunta kiinnittää huomiota 3 a §:n yksityiskohtaisten perustelujen yhteydessä (s. 16/I) esitettyyn tulkintaan, jonka mukaan, jos julkisista hankinnoista annettussa laissa (348/2007) tarkoitettua käsittelylupa-asiaassa käsittelylupahakemus peruutetaan tai se jätetään tutkimatta, oikeudenkäyntimaksua perittäisiin lain 3 §:n 2 momentin mukaisesti puolet 1 momentissa säädetystä maksusta. Lakivaliokunta ei yhdy esitettyyn tulkintaan, vaan katsoo, että tällaisessa tilanteessa tulee sovellettavaksi edellä mainittu 3 §:n 3 momentin pääsääntö, jonka mukaan, jos asia muussa tuomioistuimessa jää sillensä tai raukeaa taikka jää tutkimatta, oikeudenkäyntimaksua ei asianomaisessa tuomioistuimessa peritä.

Päätösehdotus

Edellä esitetyn perusteella lakivaliokunta ehdottaa,

että lakiehdotus hyväksytään muuttamattomana.

Helsingissä 17 päivänä marraskuuta 2010

Asian ratkaisevaan käsittelyyn valiokunnassa ovat ottaneet osaa

pj. Janina Andersson /vihr
vpj. Anna-Maja Henriksson /r
jäs. Esko Ahonen /kesk
Kalle Jokinen /kok
Oiva Kaltiokumpu /kesk
Ilkka Kantola /sd
Sampsa Kataja /kok

Krista Kiuru /sd
Jari Larikka /kok
Pirkko Ruohonen-Lerner /ps
Tero Rönni /sd
Mauri Salo /kesk
Kari Uotila /vas
Mirja Vehkaperä /kesk.

Valiokunnan sihteerinä on toiminut

valiokuntaneuvos Minna-Liisa Rinne.